

Det grønlandske mærke

Af Iben Mondrup

Min opvækst har mærket mig. Alle, der har været børn eller unge i Grønland i 70'ernes og 80'ernes politiske brydningstid er mærket af den tid. For mit vedkommende er de erfaringer, jeg fik med mig, en understrøm i mit liv, som jeg aldrig for alvor kan lægge bag mig. Men jeg skulle blive ganske voksen, før jeg forstod, hvordan historien har udfordret mig, og at denne udfordring kan betragtes som en gave. Jeg er ikke i tvivl om, at Grønland er den altafgørende årsag til, at jeg skriver romaner, som handler om at finde sig til rette med sig selv. I familielivet, i tilhørsforhold og relationer.

I den periode, jeg boede i Grønland, var udviklingen i landet på sit højeste. Med indlemmelsen af Grønland i det danske rige i 1953 havde man fra dansk side påtaget sig opgaven at modernisere landet. Mine forældre var nyuddannede og tog af sted i en hær af danske arbejdere, som skulle op og være med til at realisere udviklingsplanerne G-50 og G-60. Målet var, i en fælles dansk-grønlandsk indsats, at løfte samfundet fra traditionelt fangersamfund hærgnet af tuberkulose og fattigdom, til moderne samfund efter dansk model. Det var læger og sygeplejersker, der tog af sted, og ingeniører, håndværkere, handelsfolk og lærere, som bandt sig for et par år, og som derefter rejste hjem til Danmark igen, når kontrakten udløb.

Mine forældre var lærere, og jeg har altid opfattet dem som en del af den allervigtigste fortrop i udviklingen. Sammen med de andre lærere skulle de forberede de grønlandske børn på den ny tid. De underviste efter danske skolebøger. Ingen af dem talte grønlandsk. Eleverne talte kun dårligt dansk. Opgaven var enorm, men de gik til den med en beundringsværdig ukuelighed. Jeg har aldrig hørt dem beklage sig.

Når jeg ser på billederne af min mor i sin chikke afghanerpels og med to betuttede børn ved sin side, bliver jeg rørt indeni. Over det spring, hun og min far tog dengang, til et land, som var så radikalt anderledes end det hjemlige danske. De var gode til at integrere sig. Min far fik hundeslæde, fik syet et par hundeskindsbukser og fangede hajer. Min mor lærte at partere fugle, fisk, sæler, rensdyr og vist nok også hvaler. De

kom ikke til landet med en fornemmelse af at være hævet over nogen, de kom op for at gøre en forskel.

Jeg skriver det med at være hævet over nogen, fordi det var et spørgsmål, man er nødt til at forholde sig til i Grønland. Tanken var, at den danske arbejdskraft med tiden skulle overflødiggøre sig selv. De blev kompenseret både økonomisk og praktisk, fik højere løn end deres grønlandske kolleger, frirejser til Danmark og boliger. Man opførte planbyggerier og flyttede bygdebefolkningen fra de urentable bosteder ind til byerne, så børnene kunne komme i skole og tage en uddannelse og erstatte danskerne på længere sigt. Men danskerne blev ved med at komme. Nogle stiftede familie. Udvikling tog tid. Reelt opstod der ret hurtigt et classesamfund, hvor danskerne var øverst i hierarkiet, og grønlænderne ikke rigtigt kunne komme op og gøre sig gældende på lige fod.

Jeg var tre år, da vi kom til Grønland. Jeg begyndte i børnehaven og fik legekammerater blandt byens børn. Jeg lærte grønlandsk og voksede op i fjeldet og på havet. Jeg var et almindeligt barn de første mange år. Sådan opfattede jeg mig selv. Men det forandrede sig, da jeg begyndte i skole. Intentionerne var gode nok: De danske børn skulle ikke mærkes af deres forældres ophold i Grønland. Deres faglige læring skulle ikke hæmmes af de grønlandske skolebørns lavere niveau. Vi skulle kunne fortsætte direkte i den danske skole, når vi kom hjem. Således skete det absurde, at jeg begyndte min skolegang i Godhavn i 1975 som det ene af to børn i den danske 1. klasse.

Med skolestarten skete der en opdeling mellem os. De danske børn gik i en klasse for sig i en anden ende af skolen. Efter kort tid mistede vi kontakten med hinanden. Vi havde aldrig undervisning sammen. Jeg mistede mit grønlandsk sprog. Det var ikke noget, jeg var opmærksom på dengang. Jeg legede med min nye kammerat, Jakob, og med de danske børn, der med tiden kom til. Ingen af os forstod betydningen af at opretholde kontakten til de grønlandske børn. Hjælp fra de voksne var der ingen af. Med afstanden mellem os meldte en ny følelse sig hos mig: Jeg var anderledes, fordi jeg var dansk. Jeg følte mig fremmedgjort, hvilket var præcis, hvad jeg var blevet.

70'erne var et politisk årti, hvor hele verden genlød af frihedssange og ønsker om nye dagsordener, ikke mindst for de tidligere kolonier. Også i Grønland var ønsket om at blive selvberørende og selvstyrende stort. Hidtil havde de færreste sat spørgsmålstegn ved udviklingen, der i praksis var en assimilering til dansk sprog og kultur på bekostning af grønlandsk ditto. Men nu kom grønlandiseringen og en stærk bevidsthed om de særligt grønlandske værdier voksede i befolkningen. Som stor pige oplevede jeg indimellem at blive råbt efter på gaden: Dumme dansker, rejs hjem. Den slags ytringer gjorde mig utryk. Jeg fortalte ikke om dem derhjemme. Jeg forstod ikke, hvad de gik ud på, kun at jeg var forkert.

Midt i denne vending flyttede min familie til Nuuk. Det var i starten af 80'erne, kort efter Hjemmestyrets indførelse. Jeg var på vej i puberteten, og at komme til Nuuk var en god ting for mig. Byen var større, opdelingen mellem danskere og grønlændere mindre tydelig. I min nye skoleklasse var der en overvægt af børn fra blandede ægteskaber. De var blevet placeret i den danske klasse, fordi mange – grønlandisering eller ej – stadig troede på, at dansk var vejen frem, hvis man skulle have en uddannelse. Vi var alle overvejende dansksprogede. Pludselig var jeg ikke så anderledes endda. Diversiteten gjorde, at jeg følte, jeg hørte til. Vi var grønlændere og danskere, en slags dansksproget hybrid i det grønlandske samfund, som havde det til fælles, at ingen af os rigtigt kunne begå os på landets hovedsprog. Undervisning i grønlandsk var der næsten ingen af. Det blev ganske enkelt ikke prioriteret. Vi forstod ikke, hvor alvorligt det var. Vi forstod heller ikke, at det nu var vores eget ansvar at lære sproget, hvis ikke vi ville falde udenfor. Vi var unge og følte os forkerte. Den følelse tog til, da diskussionen om, hvem der havde lov til at kalde sig rigtig grønlænder, tog til op gennem firserne. I en lang række markører var det spørgsmålet om forholdet mellem sprog og identiteten, der blev det vigtigste. En grønlænder talte grønlandsk, punktum. Vi syntes, det var en forenklet slutning, men skammede os også over vores mangel. Ikke mindst fordi tonen i diskussionerne kunne være endog meget hård over for dem, der kun talte dansk.

Da jeg var seksten, fik jeg en god ven. Han var opvokset i Danmark, men var barn af en grønlandsk mor og en dansk far og var flyttet til Grønland for at slippe for den danske racisme og for at finde sig selv. Med sig i bagagen havde han en stak bøger, et helt teorifelt, som forklarede noget om den hvide mands herremandsmentalitet og

konsekvenserne af kolonihistorien. Jeg læste bøgerne og lyttede begærligt til hans fortællinger og indså, at den var helt galt med historien. Det store moderniseringsprojekt og alle danskerne, som tog til Grønland for at hjælpe, var i virkeligheden et overgreb. Jeg var chokeret over ikke at have set det før. Men nu så jeg det og var oprørt.

For første gang fik jeg sat ord på den følelse af fremmedhed, som havde ligget i mig som et lille frø, og som voksede sig større i takt med, at jeg blev ældre. Jeg forstod, at jeg nedstammede fra generationer af hvide mænd og kvinder, der havde opereret i Grønland og andre steder i verden på bekostning af de oprindelige befolkninger. Når jeg så mig omkring, kunne jeg jo se, hvilket racistisk samfund Grønland var blevet til. Ikke bare så danskerne ned på grønlænderne. Grønlænderne så også ned på hinanden, og i hvert fald på dem, der talte magtens sprog. Erkendelsen fyldte mig med skyld og en lede, som var rettet mod alle danskere, og vel egentlig også mod mig selv.

Som ung danskergrønlænder var jeg vred og uforsonlig. Alt hvad jeg beskæftigede mig med de følgende år, handlede om danskerne i Grønland. Jeg lavede ungdomsradio, skrev kritiske opgaver i skolen og senere læserbreve til avisen. Så flyttede jeg alene til Danmark for at studere blot for at konstatere, at heller ikke her, hørte jeg til. Jeg var konstant i konflikt med mine omgivelser. Lærere og studiekammerater, som enten intet vidste om Grønland, eller som ikke ville anerkende de negative sider ved kolonihistorien, skulle have besked. Det var min opgave, syntes jeg, at oplyse om sandheden. Det følte jeg, at jeg skyldte.

Nu skrev jeg indledningsvist, at en opvækst i Grønland er en udfordring. Min udfordring bestod i at komme overens med min egen historie, og altså den del af den, som jeg havde en vis indflydelse på. Det giver sig selv, at jeg som ung kvinde ikke kunne rette op på den ulighed, som lå i den dansk-grønlandske relation, og i øvrigt retter man sjældent op på ulighed med vrede. Med tiden faldt jeg til ro. Jeg fik et mere nuanceret syn på sagen. Udtryk som 'det var tiden,' 'i den bedste mening' og 'hvad var alternativet?' begyndte at dukke op i mine diskussioner. Jeg fik børn. Jeg begyndte at finde min plads i Danmark.

Men forholdet mellem Grønland og Danmark er vedblevet at være et af mine emner, uanset hvad jeg beskæftiger mig med. I mange år skrev jeg formidlende om udstillinger, film og bøger, der havde blik for de konsekvenser, som kolonitiden har haft for den grønlandske befolkning, inklusive mig selv. At leve i et udviklingsprojekt med skiftende politiske strategier, der griber ind i den enkeltes liv og selvopfattelse, er ikke uden omkostninger. Det har jeg gerne villet have frem, og det glædelige er, at der faktisk er stor interesse for emnet – både i Grønland og Danmark.

På den måde kan man sige, at mit grønlandske mærke blev et emne – og en gave – som jeg for alvor pakkede ud, da jeg begyndte selv at skrive bøger. I min roman *Godhavn* giver jeg stemme til de børn, jeg selv var barn sammen med, og som jeg har kaldt for danskerbørn. Føler man sig forkert som barn, er man altid opmærksom på, om man mon er ved at blive udstødt. Man udvikler en slags overfølsomhed, en evne til automatisk at sætte sig i andres sted og se sig selv udefra. Det er blandt andet, hvad *Godhavn* kredser om. Bogen handler om relationer. Om at være tryk ved sine omgivelser og føle sig tilpas og tilstrækkelig, som man er. Den følelse vil formentlig altid være på spil i Grønland. For hjemmehørende såvel som for dem, der har opholdt sig i landet i mere end et par år.